

אוניברסיטת בר-אילן
המחלקה למדע המדינה

אחריות ציבורית ומדיניות ציבורית (01-735-71)

קורס בחירה - שנתי (2 ש"ש) ב.א.

תשס"ז

ד"ר אורי ארבל-גנץ

שעת קבלה: יום ד' 11:00-12:00

מס' חדר משרד: יפורסם

דו"אל: oargana@gmail.com (נא לציין בכותרת ההודעה שם הקורס ושם הסטודנט)

תיאור ומטרת הקורס

יצחק רבין ופרשת "הדולרים"; אריאל שרון ומלחמת לבנון; בנימין נתניהו ופרשת "בראון"; אהוד ברק ו"אירועי אוקטובר"; בוש, צייני ומספולד והמלחמה בעיראק; צחי הנגבי והמינויים הפוליטיים; נתב"ג 2000; "פי גלילות"; כלכלה, אבטלה ומה שביניהם: מי אחראי, בגין מה ומתי? שאלות אלה מלוות את הנושאים בתפקידים ציבוריים מעצם הגדרות תפקידם, מכוח הגדרותיה של הרשות השלטונית וכמובן עקב ציפיות הציבור. 'אחריות ציבורית' הינה ביטוי לתפיסת החברה את עיקרון ה"שכר" וה"עונש" ביחסי הגומלין שבין הציבור לבין אלה הנושאים בתפקידים הציבוריים.

מטרת הקורס לבאר - בשיתוף עם הסטודנט - את המושג 'אחריות ציבורית', לנתח את עקרונותיו ומאפייניו, ולבחון את השפעתה של הנשיאה ו/או אי-הנשיאה באחריות ציבורית על המדיניות הציבורית במדינה דמוקרטית, ואת הקשר האפשרי בין אי נשיאה באחריות ציבורית ובין התפתחותה וקיומה של שחיתות פוליטית. הקורס משלב גישות ועקרונות מן המחשבה המדינית, תיאוריות פוליטיות, מתחומי המשפט והאתיקה ומתחום המדיניות הציבורית.

בחלקו הראשון של הקורס נגדיר ונתח את המושג מן ההיבטים התיאורטיים ונגבש מסגרת מושגית ונורמטיבית לאבחון אחריות ציבורית. בחלקו השני, בהתבסס על הגישות התיאורטיות שנלמדו, נבחן אירועים ממוגוון תחומים מן ההיסטוריה הציבורית והפוליטית של מדינת ישראל ונתח את השפעת ההתנהגות הציבורית על עיצובה, יישומה והערכתה של המדיניות הציבורית. בחלקו השלישי של הקורס ינתח כל סטודנט/ית מקרה-בוחר של נשיאה או אי-נשיאה באחריות ציבורית ואת השפעותיה על עיצוב, יישום והערכת מדיניות ציבורית.

דרישות הקורס

נוכחות (חובה) והשתתפות: 10%

תרגיל + פרזנטציה קצרה (בהיקף של 8 – 10 עמ'; יוגש באמצע סמסטר ב'): 30%

מבחן (בסוף סמסטר ב'; במתכונת של שאלות ניתוח): 60%

נושאי השיעורים ורשימת הקריאה

[פריטים המסומנים בכוכבית הם בגדר חובה; המרצה שומר לעצמו הזכות להוסיף לרשימת החובה עד שלושה פריטים נוספים במהלך שנת הלימודים]

חלק א': אחריות ציבורית – מיפוי תיאורטי ונורמטיבי

* יסודותיה של המדינה הדמוקרטית המודרנית – ממשל הנציגים (שני שיעורים).
הובס, ת. לויתן, ירושלים, מאגנס 1993, 161-180; 257-315.
מהד' 1973 שמור מדעי המדינה לפי הוב. לו (81789)

לוק, ג'. על הממשל המדיני, ירושלים, מאגנס 1993.
מהד' 1973 שמור מדעי המדינה לפי לוק. מס (143265)

* גביון, ר., ושפירא, א. "מבוא" אצל המילטון, א., מדיסון, ג', וגיי, ג'. הפדרליסט, (תרגום: אהרון אמיר), ירושלים, מכון שלם תשס"ב, יא'-סב'.
שמור מדעי המדינה לפי המי. פד (503030)

* אחריות בראי המשפט הפלילי, המשפט הפרטי, והאתיקה המקצועית (שיעור/שני שיעורים).
* שוהם, ג. ש., ג' רהב ומ' אדר, קרימינולוגיה, תל-אביב, שוקן 1987, עמ' 16 – 27.
שמור סוציולוגיה לפי שהם. קר (61215)

ברק, א. "עוולת הרשלנות", אצל ח' ה' כהן, יי זמיר (עורכים) אהרון ברק – מבחר כתבים, ירושלים, נבו, 2000, כרך ב' עמ' 1083 – 1096.

בספריה למשפטים: 03.1 ברק (479475)

* כשר, א. אתיקה צבאית, תל-אביב, משרד הביטחון, 1996, עמ' 9-30.

E 174.9355 כשר. את (331149)

Garofolo, C. And D. Geuras (1999), *Ethics in the Public Service* (Washington DC: Georgetown University Press), pp. 5-22.

תדפיס 11016 (1117960)

* אחריות ציבורית – אידיאל מעשי של ארגון, תפקיד ומעטפת חברתית (שיעור 1).
* כשר, א. "אתיקה מקצועית" אצל ג' שפיר, יי אכמון וגי וייל (עורכים), סוגיות אתיות במקצועות הטיפול והיעוץ הנפשי, ירושלים, מאגנס תשס"ג: 15 – 29.

תדפיס במערכת ADA (1071181) וגם בספריה לפילוסופיה: 174.915 סוג.את (563692)

* אמון הציבור ונאמנות לציבור (שיעור).

Sztompka, P. (2000) *Trust: a sociological theory* (Cambridge Univ. Press), pp. 18-40; 139-150.

תדפיס 10525 (1101729)

* זמיר, י. הסמכות המינהלית, ירושלים, נבו, 1996, כרך א' עמ' 29 – 38.

בספריה למשפטים: 67 זמי סמכ (321846)

* על "ייצוג", "שליחות" ומה שביניהם (שיעור).

* נבות, סי "חבר כנסת כנאמן הציבור", משפטים, לא(2).

כתב עת בספריה למשפטים

* ברק, א' "תיאורית השליחות וכוח הייצוג" אצל א' ברק, ני ליפשיץ, א' פרוקצ'יה ומ' א' ראבלו (עורכים) ספר הזיכרון לגולטירו פרוקצ'יה – חיבורי משפט, תשנ"ז.

בספריה למשפטים: 03.1 פרו (279805)

* על דיווחיות (accountability) וחובות אחרות הנגזרות מחובת הנאמנות (שיעור/שני שיעורים).
דותן, י. "חובת ההנמקה של רשויות מינהל וגופים נבחרים", מחקרי משפט יט (2002), (1), עמ' 5 – 66.

כתב עת במדף לכתבי עת X-5594

* Kearns, K. P. (1996) *Managing for accountability* (San Francisco: Jossey-Bass Publishers), pp.3-44.

תדפיס 10526 (1101733)

Ferejohn, J. (1999) "Accountability and Authority: Toward a Theory of Political accountability" in Manin, B., A. Przeworski and S. C. Stokes, (eds.) *Democracy, Accountability and Representation* (Cambridge University Press), pp. 131-153.

תדפיס 10947 (1116259)

Laver, M. and K. A. Shepsle, (1999) "Government Accountability in Parliamentary Democracy" in Manin, B., A. Przeworski and S. C. Stokes, (eds.) *Democracy, Accountability and Representation* (Cambridge University Press), pp. 279-296.

תדפיס 10948 (1116337)

אחריות שילוחית, אחריות אישית, אחריות משותפת ואחריות מיניסטרואלית (שיעור/שני שיעורים).
ברק, א' "אחריות שילוחית למעשה של מורשה בפקודת נזיקין", הפרקליט, כא 1965.

כתב עת בספריה למשפטים

ועדת החקירה לחקירת האירועים במחנות הפליטים בבירות התשמי"ג – דין וחשבון (ועדת כהן),
ירושלים, 1983.

E 990.27 ועד די (17624)

צדוק, ח. "משמעותה של האחריות המיניסטריאלית" אצל ר' חריס (עורך) ליד ערש המשפט – ספר חיים צדוק, ירושלים, המכון הישראלי לדמוקרטיה, תשס"ב, עמ' 437 – 440.
בספריה למשפטים: 03.1 צדוק ליד (529426)

Dicey, A. V. (1989) "Ministerial Responsibility and the Rule of Law" in G. Marshall (ed.)
Ministerial Responsibility (Oxford: Oxford University Press), pp.22-42.
תדפיס 10875 (1115920)

• אחריות אובייקטיבית ואחריות סובייקטיבית (שיעור)

* Cooper, T. L. (1998) *The Responsible Administrator: An Approach to Ethics for the Administrative Role* (San Francisco: Jossey-Bass), pp. 65-89
תדפיס 10527 (1101741)

• שחיתות פוליטית (שיעור)

Brooke, R. "Corruption in Local Government – Some Ethical Issues of the Last Twenty-Five Years" in R. A. Chapman (ed.) (2000) *Ethics In Public Service for the New Millennium* (Aldershot, UK: Ashgate Publishing Ltd), pp. 9-22.
הוזמן בהשאלה בינספרייתית (28.8.06)

• נשיאה באחריות ציבורית – הביטוי ההתנהגותי (שיעור)

מבחני הצפיות, הסבירות, המידתיות ועקרונות ייצוגיות ושליחות כמסגרת נורמטיבית לבחירת הסנקציה
המבטאת אופי היקף הנשיאה באחריות הציבורית

• אחריות ציבורית בעולם (שיעור)

Cooper, T. L. (1998) *The Responsible Administrator* (San-Francisco: Josey-Bass,
4th edition), pp.33-64.
תדפיס 11013 (1117689)

חלק ב': אחריות ציבורית – מההלכה למעשה

• על אחריות ציבורית בישראל – חברי כנסת, שרי ממשלה, בירוקרטים (שיעור).

* חוק יסוד: הכנסת; חוק יסוד: הממשלה (תשכ"ח, תשנ"ב, תשס"א); * חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו; *
חוק יסוד: חופש העיסוק.
תקנון הכנסת
תקנון שירות המדינה

• בין אתיקה למשפט – מוסדות מפקחים על אחריות ציבורית בישראל (שיעור/שני שיעורים)

בג"צ; היועץ המשפטי לממשלה; מבקר המדינה; נציב שירות המדינה; וועדות חקירה ממלכתיות; ועדת
האתיקה של הכנסת; אמצעי התקשורת;

* סטטמן, ד. "הצדק כישדה פרוץ": מעמד המוסריות בעיני בית המשפט העליון", מחקרי משפט, יט (2), 569 –
590.

כתב עת במדף לכתבי עת X-5594

• אחריות ציבורית במשברים ביטחוניים – "עסק הביש", מלחמת יום הכיפורים, מלחמת שלום הגליל, קו
300 (שני שיעורים).

גולן, א' מבצע סוזאנה, ירושלים, עידנים 1976.
E 990.13 גול.מב (340654)

זעירא, א' מלחמת יום הכיפורים – מיתוס מול מציאות, תל-אביב, ידיעות אחרונות 1993.

E 990.24 זעי.מל (227261)

ברגמן, ר., מלצר, ג. זמן אמת, תל-אביב, ידיעות אחרונות 2003.
E 990.24 בר.ג.זמ (594510)

רבין, י' המלחמה בלבנון, תל-אביב, עם עובד 1983.
E 990.27 רבי.מל (15598)

גוטמן, י' טלטלה בשב"כ, תל-אביב, ידיעות אחרונות 1995.
E 348.05 גוט.טל (295958) בספריה המרכזית (מדף פתוח)

גילון, כ. שב"כ בין הקרעים, תל-אביב, ידיעות אחרונות, 2000, 362-375 ; 426-454.
E 327.12 גיל.שב (452326)

* אחריות ושחיתות פוליטית – ויסות מניית הבנקים, אריה דרעי, פרשת בראון, עמותות בחירות, שמעון שבס (שיעור/שני שיעורים).
דין וחשבון הוועדה לחקירת ויסות מניית הבנקים (ועדת בייסקי), ירושלים 1986.
E 332.6322 ישר.די (49910)

* בג"צ 3094/93 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' ממשלת ישראל, פ"ד מז (5) 404.
תדפיס 6386 (425844)

* סגל, ז' "צללים מרחפים על שלטון החוק – עם פרשת בראון ובעקבותיה" במשפט וממשל, ד', 1998.
כתב עת בספריית מדעי החברה

* ע"פ 332/01 מדינת ישראל נ' שמעון שבס, פ"ד נו (2) 496.
בספריה למשפטים

* אחריות במשברים (ושסעים) חברתיים ופוליטיים – רצח רבין, אירועי אוקטובר 2000 (שיעור) ועדת החקירה לעניין רצח ראש הממשלה יצחק רבין ז"ל – דין וחשבון, ירושלים 1996.
הוזמן (28.8.06)

ועדת החקירה לביורר ההתנגשויות שבין כוחות הביטחון ובין אזרחים ישראלים באוקטובר 2000 (ועדת אור), ירושלים 2003.
E 329.1(1) ישר.די (1099011)

* אחריות ציבורית בישראל והשפעתה על המדיניות הציבורית בישראל - נחל הקישון, פי גלילות, תאונות הדרכים, מדיניות המים, קריסת הבנק למסחר (שיעור/שני שיעורים).
ועדת החקירה לבדיקת פעילות צה"ל בנחל הקישון – דין וחשבון (ועדת שמגר ג'), ירושלים 2003.
הוזמן (28.8.06)

מנחם, ג. "מדיניות המים בישראל: פרדיגמות, רשתות ומדיניות ציבורית" אצל נחמיאס, ג. ומנחם, ג. (עורכים) מדיניות ציבורית בישראל, ירושלים, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 1999, 35-68.
שמור מדעי המדינה לפי מדי.הצ (430369)

* Nachmias, D. and Arbel-Ganz, O. (2006) 'Policy Implementation in Israel: The Loss of Governmental Capacity', in *International Journal of Public Administration*, Vol. 29, (9) pp. 679-699
תדפיס 10811 (1115647)

פרקים נבחרים: מבקר המדינה – דין וחשבון לשנים 1997-2003.
כתב עת בספריית מדעי החברה

* Arbel-Ganz, O. and Nachmias, D. (2006) "Public Responsibility of Elected Officials in Israel: Crossing the Bounds of Reasonableness", *Israel Affairs* (not published yet; draft will be available on the course website).

יופיע באתר הקורס

הנחיות לתרגיל

1. מטרת התרגיל לאפשר לסטודנט/ית למידה עצמית של סוגיית מדיניות בנושא בו עוסק הקורס, על ידי איסוף נתונים וניתוח מקרה-בוחר.
2. בחירת הנושא תיעשה על ידי הסטודנט/ית ותאושר על-ידי המרצה לא יאוחר משלושה שבועות לפני תום הסמסטר הראשון. נושאי החקר יכולים לכלול סוגיה תיאורטית מסוימת, ניתוח מקרה-בוחר או ניתוח השוואתי. כמו כן יכול הנושא לבוא מתחום הלימוד בכל מדינה דמוקרטית ואינו חייב לעסוק דווקא במדינת ישראל.
3. היקף התרגיל לא יפחת משמונה עמודים ולא יעלה על עשרה עמודים (לא כולל עמוד השער, תוכן עניינים ורשימת מקורות).
4. התרגיל יכול מבוא קצר ובו הצגת הסוגיה, השאלה המרכזית עליה מבקש התרגיל לענות, המסגרת התיאורטית ושיטת הניתוח; פרק תיאורטי ובו סקירה קצרה של התיאוריה/ות המשמשת את הסטודנט/ית; פרק הניתוח; סיכום הממצאים ומסקנות.
5. התרגיל יכול לכלל הפחות שני פריטים ביבליוגרפיים מתחום הלימוד ושלושה-ארבעה מקורות לנתונים (דו"חות סטיטיסטיים; חקיקה; דו"חות שנתיים של רשויות וועדות; כתבות עיתונות; וכו').
6. התרגיל יוגש על ידי כל אחד/אחת מהסטודנטים בקורס. לא יוגשו תרגילים בזוגות, שלשות ושאר צירופים אחרים.
7. תרגיל יוגש מודפס, פונט דיוויד 12, רווח 1.5.
8. מועד ההגשה: אמצע סמסטר ב'; תאריך ייקבע במהלך סמסטר א'.

הנחיות לפרזנטציה

1. הסמסטר השני יוקדש ברובו להצגת הנושאים על ידי הסטודנטים/ות. מטרת הפרזנטציה להעשיר את כלל הסטודנטים/ות במקרי-בוחר רבים ככל האפשר בתחום הלימוד ולקיים דיונים אנליטיים במסגרת השיעורים באופן דינאמי ופעיל.
2. כל סטודנט/ית י/תציג בפני הכיתה את נושא-החקר שבחר/ה, על פי סדר שיקבע המרצה לקראת תום הסמסטר הראשון.
3. פרזנטציה תיארך כעשרים דקות ותכלול את עיקרי התרגיל שי/תגיש הסטודנט/ית.
4. מומלץ לעשות שימוש בעזרים שונים, כגון: שקפים; מצגות מחשב; צילום טקסט; קטעי וידיאו, וכו'.
5. על הסטודנט/ית להפגין שליטה שגישה התיאורטית שבחר ובסוגיה בה הוא/יא עוסק/ת.